

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС
УДК 346.1: 340.11

О.М. Борщевська, здобувач

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
кафедра адміністративного та господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ПРИ ПЕРЕГЛЯДІ
АКТІВ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ**

У статті розглядається питання процесуальних строків при перегляді актів господарських судів. Обґрунтовується питання тривалості строків подання скарг чи заяв про перегляд на кожній окремій стадії господарського процесу та строків їх подальшого перегляду. Пропонується уніфікація строків перегляду з огляду на принцип розумності та підкреслюється необхідність законодавчого визначення кінцевого терміну на подачу скарг та заяв про перегляд актів господарських судів.

Ключові слова: господарський процес, перегляд актів господарських судів, господарсько-процесуальні строки.

Постановка проблеми. Актуальність тематики статті обумовлена перш за все тим, що строки при вирішенні господарських справ у порядку перегляду стають все більш вагомим фактором при розгляді судової справи. Це зумовлюється тим, що за відносно невеликий час були прийняті зміни до Господарського процесуального кодексу України, а саме Законом України «Про судоустрій та статус суддів» від 07 липня 2010 року та Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року. Ідеї скорочення та оптимізації процесуальних строків у господарському судочинстві є об'єктивним важелем судової реформи, яка впроваджується в державі. Але слід зауважити, що Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» дещо поступився таким пріоритетом і збільшив деякі процесуальні строки, зокрема при розгляді справ у Верховному Суді України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо тематики статті майже не проводилися, хоча стадії господарського процесу, як такі, в своїх наукових працях розглядали такі вчені як І.Ємельянова, В.М.Коваль, Л.М.Ніколенко, Т.В.Степанова, П.М.Тимченко, але до кола їх наукового інтересу не входили саме строки в цих стадіях господарського процесу, їх вони торкалися опосередковано, як одного з чинників, що зумовлює розгляд справи в судах вищих інстанцій.

Метою даної статті є системне дослідження строків при вирішенні господарських справ у порядку перегляду, оскільки цей інститут господарського процесуального права є досить вагомим важелем втілення принципу оперативності господарського процесу, якій відрізняє саме господарський процес від інших галузей процесуального права.

Виклад основного матеріалу. Процесуальні строки, як часовий чинник, як чинник втілення принципу оперативності та швидкості судового процесу, як кількісний показник процесу ні в якому разі не повинен впливати на такий якісний показник, як правосудність рішення. Саме знаходження цієї «золотої середини» характеризує суд та учасників судового процесу з професійного боку і дає змогу говорити про те, що судова реформа, яка наразі декларується, може з успіхом втілюватися в нашій державі.

Судовий захист прав та свобод людини і громадянина необхідно розглядати як вид державного захисту. І держава бере на себе такий обов'язок відповідно до частини другої статті 55 Конституції України. Право на судовий захист передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення у правах шляхом здійснення правосуддя. Відсутність такої можливості обмежує це право. А за змістом частини другої статті 64 Конституції України «право на судовий захист не може бути обмежено навіть за умов воєнного або надзвичайного

стану». Така досить вагома позиція законодавця зумовлює, поміж іншим, право на перегляд судових актів з метою встановлення об'єктивної істини по справі. Тому перевірка рішень, ухвал, постанов в апеляційному, касаційному порядку, Верховним Судом України є гарантією здійснення права на судовий захист.

Досліджуючи вказану проблему, можна виділити два аспекти процесуальних строків щодо перегляду господарських справ: строк для подачі апеляційної, касаційної скарги або заяви до Верховного Суду України, та строк перегляду судових актів господарських судів.

Щодо першого аспекту, то слід зауважити, що тенденція щодо зменшення строків судочинства не повинна бути метою, через яку втрачається об'єктивність та неупередженість судочинства. Зокрема, на даний час відповідно до ст. 93 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) встановлено десятиденний строк для апеляційного оскарження. Однак судова практика вказує на недостатність такого строку для належної підготовки обгрунтованої скарги. На практиці найчастіше такі скарги доповнюються вже в процесі перегляду, оскільки учасники справи, намагаючись не пропустити строк подачі, не в повному обсязі обгрунтовують скарги. Частим при поданні апеляційної скарги є також подання разом з нею клопотання про поновлення строку оскарження у зв'язку з його пропуском. І господарські суди практично завжди відновлюють пропущений строк, оскільки він дійсно є замалим для отримання поштою судового рішення та підготовки на належному рівні апеляційної скарги.

Цікавою з даного приводу представляється редакція ст. 294 Цивільного процесуального кодексу України, що діяла до 07 липня 2010 року і передбачала, що протягом десяти днів з дня проголошення рішення могла бути подана заява про апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, а апеляційна скарга на рішення суду подавалася протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження. Відповідно щодо ухвал строк для подання заяви складав п'ять днів з дня проголошення ухвали, а саму апеляційну скаргу на ухвалу можна було подати протягом десятиденного строку після подання такої заяви. На жаль, вказана позиція не знайшла втілення після уніфікації процесуальних строків у ході реформи від 07 липня 2010 року. Досліджуючи вказані положення, слід відмітити їх раціональність та слушність, оскільки зараз більшість справ у порядку перегляду надходить до судів із клопотанням про поновлення строків для подачі скарги через їх пропуск із поважних причин.

З метою запобігання таким явищам та для раціоналізації перегляду рішень господарських судів вважаємо за потрібне провести уніфікацію строків через визначення строку на подання спочатку заяви про апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції у десятиденний строк з дня проголошення рішення, а потім самої апеляційної скарги у 10-денний строк. Тобто, строк на підготовку та подачу апеляційної скарги буде в цілому складати 20 днів. Цей строк можна вважати достатнім для обгрунтування своєї позиції щодо оскарження рішення господарського суду. Відповідно до оскарження ухвал – п'ятиденний строк для подачі заяви про оскарження та п'ятиденний строк після подачі заяви для подачі самої скарги. При цьому у разі, якщо вказана заява не подана у встановлений строк, то судові рішення набирає чинності через 10 днів після винесення судового акта, як це відбувається і на даний час.

Що стосується строку на касаційне оскарження, то строк в двадцять днів може виявитися недостатнім з тієї позиції, що сторона, яка має оскаржити рішення, повинна ретельно підготуватися, мінімізувати необхідність внесення доповнень та уточнень вже після подачі касаційної скарги, які можуть тільки затягнути господарську справу. Слід враховувати також, що подача касаційної скарги відбувається вже після вступу в законну силу рішення господарського суду, і подача касаційної скарги, як відомо, не заважає виконанню рішення суду. З огляду на це вважаємо за доцільне аналогічно з пропозицією подачі апеляційної скарги закріпити право подавати заяву про перегляд рішення в касаційному порядку у десятиденний строк з моменту винесення судового акта апеляційним господарським судом. Таким чином, надати учасникам процесу десять днів на подання заяви про оскарження в касаційному порядку та двадцять днів – на подачу самої касаційної скарги, що вважаємо цілком розумним строком для підготовки всебічно мотивованої касаційної скарги.

Щодо перегляду судових актів Верховним Судом України, то з урахуванням змін, внесених Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого

2015 року, заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстав, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 111¹⁶ ГПК України, подається протягом трьох місяців з дня ухвалення судового рішення, щодо якого подається заява про перегляд, або з дня ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання на підтвердження підстав, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 111¹⁶ ГПК України (ст. 111¹⁷ ГПК України). Однак вказана позиція законодавця нічим не мотивована. В колишній редакції ГПК України згідно змін, що були внесені Законом України «Про судоустрій та статус суддів» від 07 липня 2010 року, такий строк складав один місяць, що було цілком обґрунтовано з огляду на межі підстав для подання заяв про перегляд судових рішень господарських судів, зазначених у ст. 111¹⁶ ГПК України.

Ще одним фактором законодавчої невизначеності є можливість поновлення строку на оскарження (звернення) через поважні причини. Таке гіпотетичне припущення щодо затягування строків на перегляд рішень сприяє невизначеності сторін господарського судочинства. Тому вважається за необхідне встановити строки, коли заява чи скарга про перегляд судових рішень, ухвал, постанов не будуть прийматися навіть через поважні причини. Це буде сприяти реалізації принципу законності судового акта, оскільки після винесення рішення господарського суду та впливу необхідного часу перегляд такого судового акта буде взагалі неможливий. Тому для подачі апеляційної, касаційної скарги або заяви про перегляд судового рішення господарських судів Верховним Судом України вважаємо за доцільне встановити строк в один рік для будь-яких осіб, оскільки цей строк цілком достатній для усунення всіх поважних причин, які б могли заважати подачі скарги (заяви).

Таким чином, встановлення визначеного строку для ініціювання перегляду судових актів господарських судів не тільки спонукає особу, права чи охоронювані інтереси якої порушено, до звернення до суду, але й служить інтересам іншої сторони, встановлюючи часові межі такого звернення, сприяє стабільності правопорядку в цілому.

Щодо другого аспекту, то в теорії процесуального права визначають два види переглядів судових рішень: повний і неповний [1, с. 14]. Повна апеляція характеризується новим розглядом справи. Даний вид апеляції закріплений, наприклад, у французькому, італійському процесі. Апеляційний суд не лише перевіряє правильність рішень першої інстанції, а й вирішує ту ж справу на тих самих засадах, що і суд першої інстанції. Цілями повної апеляції є усунення помилок суду. Сторони вправі подавати нові докази, що можуть цілком змінити справу порівняно з тим, як вона представлялася суддям першої інстанції. У результаті такого підходу апеляційний суд повинен остаточно вирішити справу і не має права повертати її до суду першої інстанції на нове провадження та вирішення. Для повної апеляції характерна відносна повільність провадження, оскільки можливість дослідження необмеженого обсягу нових доказів вимагає певних витрат часу.

При неповній апеляції, закріпленій, наприклад, у процесі Австрії та Німеччини, апеляційному суду приділяється більш скромна роль: процес доведення сконцентрований у суді першої інстанції, а апеляційний суд повинен переглянути рішення на підставі фактичного матеріалу, наданого сторонами в першій інстанції, та виправити помилки і недогляди нижчого суду. Апеляційне провадження, як правило, використовує письмові засади. Навіть явка сторін у засідання необов'язкова, оскільки справа може бути розглянута на підставі письмових актів і, перш за все, протоколу судового засідання суду першої інстанції, апеляційної скарги та пояснень на неї. Тобто, у відношенні строків розгляду неповна апеляція менш тривала.

Розглянута характеристика повної та неповної апеляції дозволяє встановити, що, виходячи з аналізу ст. 101 Господарського процесуального кодексу України, межі перегляду господарської справи в апеляційній інстанції мають досить широкий спектр, а саме: справа повторно розглядається за поданими доказами, в тому числі новими, але не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в господарському суді першої інстанції. Згідно зі ст. 102 ГПК України на апеляційне провадження відводиться два місяці

з дня постановлення ухвали про прийняття апеляційної скарги до провадження. Тобто, апеляційне провадження в Україні можна назвати повним як з огляду на якісні характеристики, так з огляду на кількісні, тобто часові показники відносно строків, які співпадають з розглядом в господарському суді першої інстанції.

Стосовно судів касаційної інстанції треба зауважити, що згідно зі ст. 111⁷ ГПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи лише перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. Питання достовірності доказів в суді цієї інстанції не розглядається, а також касаційна інстанція не має права встановлювати чи вважати доведеними обставини судами попередніх інстанцій, не може збирати чи перевіряти докази. Тобто, процес перегляду в даному випадку неповний. Тому й строки розгляду в суді касаційної інстанції повинні бути меншими: ст. 111⁸ Господарського процесуального кодексу України закріплює строк розгляду касаційної скарги протягом одного місяця, а ухвали місцевого господарського суду, зазначені в першій частині ст. 106

ГПК України та постанови апеляційного господарського суду, ухвалені за результатами апеляційного розгляду – навіть у строк 15 днів. Тобто, в даному випадку можна побачити яскравий приклад неповного виду перегляду судового рішення та відповідно завданням встановленого процесуального строку для розгляду таких скарг.

Слід звернути увагу на ст. 114 ГПК України, де зазначається, що розгляд заяви про перегляд рішення, ухвали, постанови за нововиявленими обставинами розглядаються гос- подарським судом у судовому засіданні у місячний строк зі дня надходження. Причому в ГПК України відсутня стаття, яка б передбачала межі розгляду таких справ. Але, виходячи з логічних посилок, можна дійти наступного висновку: якщо в справі з'явилися нововиявлені обставини, можна визначити, що в процесі здійснення судочинства треба знову збирати, оцінювати докази, тобто вдруге розглядати справу з урахуванням нововиявлених обставин, які можуть суттєво впливати на встановлення об'єктивної істини по справі. Тобто, такий перегляд доречно вважати повним. більш того, слід звернути увагу на те, що ГПК України не встановлює часові межі, в яких можливо було б подавати заяву до господарського суду, який розглядав справу про перегляд її за нововиявленими обставинами. Не визначивши такий строк, законодавець дає змогу по суті переглядати справи за цією підставою в нескінченний строк, що може негативно впливати на виконання рішення суду або на сторони у справі, які, не маючи впевненості у закінченні строку на перегляд, будуть працювати в напрузі, не маючи підстав вважати рішення господарського суду остаточним. З іншого боку, можна заперечити, що встановивши будь-який прибічний строк на подання заяви про перегляд за нововиявленими обставинами, порушуватиметься право сторони на справедливий суд. На це можна зауважити, що кінцевий термін подання апеляційної та касаційної скарги законодавець передбачив, тому встановлення кінцевого терміну для подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами є цілком обґрунтованим.

На підставі викладеного можна відзначити, що у разі, якщо строк розгляду апеляційної скарги не викликає будь-яких істотних зауважень, оскільки врівноважується відповідним строком розгляду справи по суті в суді першої інстанції, то строк розгляду касаційної скарги є декілька затягнутим з огляду на те, що стадія касаційного провадження є за своєю суттю неповним переглядом, тому недоцільно так затягувати процес. В процесі підготовки до судового розгляду в суді касаційної інстанції колегія суддів на чолі з доповідачем може в повному обсязі оцінити матеріали справи, щоб в одному судовому засіданні вирішити справу, тим більш, як вже вказувалося вище, якщо дати можливість учаснику процесу, який оскаржує рішення в касаційній інстанції підготуватися більш ретельніше за часом – тобто загалом розширяючи строк для підготування касаційної скарги до тридцяти днів (10 днів на заяву про оскарження та 20 днів на саму скаргу). Перегруженість судів справами не може слугувати виправдальним фактором. Суд, виконуючи свої обов'язки щодо здійснення правосуддя, повинен в найкоротшій строк, дотримуючись законодавства, дати змогу сторонам здійснювати далі свою господарську діяльність, не зволікаючись на судову тяганину.

Ст. 114 Господарського процесуального кодексу України визначила місячний строк для розгляду господарської справи за нововиявленими обставинами. Слід зауважити, що, ви-

ходячи з принципів розумності строків у господарському процесі, такий строк не можна вважати достатнім для збору, дослідження та оцінки всіх доказів та повного перегляду господарської справи вдруге. Раніше справи за нововиявленими обставинами переглядали ті самі судді, які розглядали їх вперше. В такому випадку повторне дослідження всіх доказів було не потрібне. Але після реформи 2010 року справи за нововиявленими обставинами розглядає інший суддя, якому необхідний час для ознайомлення з матеріалами справи, визначенням необхідності виклику учасників процесу для дачі пояснень, призначення судової експертизи і т.д.

Тому більш вмотивованим слід вважати строк в два місяці для розгляду господарської справи за нововиявленими обставинами, що може ґрунтуватися на аналогії зі строками розгляду в господарських судах першої та апеляційної інстанцій з огляду на повний порядок перегляду справи в межах господарського судочинства, на відміну від касаційного провадження.

Висновки. Аналізуючи чинне законодавство з огляду на строки господарського процесу, можна зазначити, що скорочення або збільшення строків не повинно відбуватися необґрунтовано, треба завжди мати на увазі те, що дійти об'єктивної істини по справі можна тільки виваженими кроками, які будуть опосередковуватися формулою, яка може мати такий вигляд: реалізація повної процедури розгляду/перегляду – більший строк, реалізація неповної/скороченої процедури розгляду/перегляду – менший строк, що надається законодавцем. Необхідно чітко в законодавчій нормі встановити всі процесуальні строки, щоб їхнє застосування не викликало іншого тлумачення. Також в законодавчому аспекті треба визначити прибічні строки, після спливу яких не будуть прийматися до уваги будь-які поважні причини, які завадили подати скаргу чи заяву про перегляд рішень господарських судів. Все це буде сприяти більш повному, швидкому, максимально ефективному вирішенню справ у господарських судах.

Список літератури

1. Чернушенко С. А. Апеляційне оскарження в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С. А. Чернушенко ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2004. – 22 с.

Стаття надійшла 08.04.2015 р.

Е.Н. Борщевская, соискатель

Одесский национальный университет им.И.И.Мечникова
кафедра административного и хозяйственного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ СРОКИ ПРИ ПЕРЕСМОТРЕ АКТОВ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СУДОВ

Резюме

В статье рассматривается вопрос процессуальных сроков при пересмотре актов хозяйственных судов. Обосновывается вопрос продолжительности сроков подачи жалоб или заявлений при пересмотре по каждой отдельной стадии хозяйственного процесса и сроков их последующего пересмотра. Предлагается унификация сроков пересмотра с учетом принципа разумности, подчеркивается необходимость законодательного определения конечного срока на подачу жалоб и заявлений о пересмотре актов хозяйственных судов.

Ключевые слова: хозяйственный процесс, пересмотр актов хозяйственных судов, хозяйственно-процессуальные сроки.

O.M. Borshchevska, Applicant
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Administrative and Commercial Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

PROCEDURAL TERMS WHEN VIEWING ACTS COMMERCIAL COURTS

Summary

The article discusses procedural terms when considering the acts of economic courts. The question of duration of complaints or requests for review at each stage of the economic process and timing of future viewing is substantiated. It is proposed to review the terms of unification in view of the principle of rationality and the necessity of legal deadlines for filing complaints and applications for review of acts of economic courts is emphasized.

Key words: business process, review acts of commercial courts, economical procedural deadlines.